

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

UDK: 37.014.53(075)

Madatov Ilhom Yusup o'g'li

*Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Samarqand, Uzbekistan*

ilhommadatov09@umail.uz +99890 469 38 30

INKLYUZIV TA'LIM: BOLALARDA IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MAKTABGA TAYYORLASH

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak pedagoglar o'zining individual, takrorlanmas obrazlar yaratish, faoliyatning barcha turlariga o'zining mazmunini boyitishni bilish, hikoyalar, ertaklar, topishmoqlar va hokazolarni o'ylab topish kabi xususiyatlarning ahamiyati ochib berilgan. Bundan tashqari bolaning rivojlanishi maktabda ta'lim olishi uning o'z xalqi tilini bilishiga, nutqining rivojlanganiga ko'proq bog'liqligi, butun o'quv faoliyati shularga, ya'ni nutqiy- mantiqiy rivoji, bolani kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til rivojlanganligi yutuqlaridan erkin foydalana olishi, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o'z tasavvurini izohlay olishi, tushunarli qilib bayon etish kabi omillarga asoslanganligi borasidagi chuqur mulohazali mavzular ustida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, inklyuziv munosabatlar, inklyuziv qarash, inklyuziv siyosat, ijodkorlik, layoqat, adaptatsiya, anomal bolalar, korreksiya, reabilitatsiya, labdan o'qish, maxsus metodika.

Аннотация: В данной статье раскрывается важность для будущих педагогов создавать свои индивидуальные, неповторимые образы, уметь обогащать их содержание во всех видах деятельности, придумывать рассказы, сказки, загадки и т. д. Кроме того, развитие ребенка в большей степени зависит от его знания языка своего народа, развития его речи, развития обучения ребенка в школе, от этого зависит вся учебная деятельность, т. е. развитие речи и логики. , самостоятельное мышление ребенка без помощи взрослых, свободное от достижений языкового развития, умение пользоваться, рассказывать, думать,

уметь интерпретировать собственное воображение и выражать его в доступной форме.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивные отношения, инклюзивное видение, инклюзивная политика, креативность, способности, адаптация, аномальные дети, коррекция, реабилитация, чтение по губам, специальная методика.

Abstract: This article reveals the importance of future pedagogues to create their individual, unique images, to know how to enrich their content in all types of activities, to invent stories, fairy tales, riddles, etc. In addition, the child's development depends more on his knowledge of the language of his people, the development of his speech, the development of the child's education at school, the whole educational activity depends on these, that is, the development of speech and logic, the child's independent thinking without the help of adults, free from the achievements of language development the ability to use, to tell a story, to think, to be able to interpret one's own imagination, and to express it in a comprehensible way.

Key words: inclusive education, inclusive relations, inclusive vision, inclusive policy, creativity, ability, adaptation, abnormal children, correction, rehabilitation, lip reading, special methodology.

KIRISH

Inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun ta'lim tashkilotlarida ta'lim olishga bo'lgan teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar (shaxslar) uchun ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim tashkil etilishidir.

Respublikamizda inklyuziv ta'limni takomillashtirish masalasi hukumatimizning ko'plab hujjatlarida, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning nutqlarida, ma'ruza va chiqishlarida, farmon va qarorlarida o'zining munosib aksini topgan. Xususan, imkoniyati cheklangan yoshlarga ta'lim berish sifatini oshirish maqsadida turli ixtisoslik va yo'nalishlardagi bosma va audiokitoblarga bo'lgan ehtiyoj har olti oyda o'rganilib, shu asosda adabiyotlar ro'yxati shakllantirib borish, oliy ta'lim muassasalarining tegishli ixtisoslik va yo'nalishlari bo'yicha fanlardan audiomateriallar va Brayl alifbosi asosidagi adabiyotlarni chop etish tizimi yo'lga qo'yish bo'yicha qator vazifalar belgilab berilmoqda.

Ushbu muammolarning yechimi bevosita oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'limning pedagogik-psixologik qonuniyatlari, inklyuziv ta'limning mazmuni va tamoyillariga oid bilim, ko'nikma va malakalar bilan

qurollantirish zaruriyatiga bog‘liq. Bu esa o‘z navbatida ta’lim muassasalarining texnik jihozlanishini hamda bo‘lajak o‘qituvchilar uchun ularning nogironligi bo‘lgan shaxslar bilan o‘zaro munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus o‘quv kurslarini joriy qilish hamda ularning didaktik va metodik ta’minotini ishlab chiqishni taqozo etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Inklyuziv ta’limni rivojlantirish muammolari va yo‘nalishlari Uilyam Seyts, Yusupov D., Baqoeva F. va D. Muratovlar, Alekhin S.V., Akimova O.I., Shipitsyna L.M., Kraineva E.I., Pugachev A.S., Z.J.Adilovalar o‘z ilmiy-tadqiqotlarida izlanishlar olib borishgan. Muallif ushbu ilmiy-yadqiqot ishini tadqiq etishda O‘zbekiston oliy o‘quv yurtlarida inklyuziv ta’limni rivojlantirishning bugungi holatini tahlil etish, mavjud muammolarni aniqlash, shuningdek, universitetda inklyuzivlikni joriy etishni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishni maqsad qilgan.

O‘zbekiston ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’lim amaliyoti Sovet Ittifoqi davridan boshlangan. Sovet ittifoqi davrida maxsus tarbiyaga muhtojlar ixtisoslashtirilgan o‘quv yurtlarida tengdoshlaridan ajratilgan holda o‘qigan. Bugungi kunda ilm-fan ancha oldinga ketdi, G‘arb olimlarining ko‘plab ilmiy va amaliy sinovdan o‘tgan ilmiy tadqiqotlarida maxsus tarbiyaga muhtojlarni o‘qitishda eng katta samaraga ularning tengdoshlari bilan guruhda birgalikda o‘qishga erishilishi isbotlangan. Birlashgan Millatlar Tashkilotining statistik ma'lumotlariga ko‘ra, dunyo aholisining 15 foizi jismoniy yoki aqliy rivojlanishida nuqsonlarga ega va shunga mos ravishda maxsus tarbiyaga muhtojlar sifatida ro‘yxatga olingan. Shuni ta’kidlash kerakki, bu ko‘rsatkich yildan-yilga ortib bormoqda, bu asosan atrof-muhitning yomonlashishi va normal turmush tarzining buzilishi bilan bog‘liq va barcha maxsus tarbiyaga muhtojlarning 80 foizi rivojlanayotgan mamlakatlar hissasiga to‘g‘ri kelayotganligi bu mamlakatlar uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri ogohlantiruvchi chaqiriqdir. Ushbu mamlakatlar hukumatlari bunday toifadagi shaxslarni jamiyatda to‘liq hayotga moslashtirish bo‘yicha shoshilinch choralar ko‘rishlari talab etiladi. 2022-yil yakuni bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi aholisi soni 36 million kishiga yetdi, ularning 60 foizini 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etadi. Respublika statistik ma'lumotlariga ko‘ra, Respublikada rasmiy ro‘yxatga olingan maxsus tarbiyaga muhtojlar mamlakat umumiy aholisining 2,1 foizini tashkil qiladi. Ammo bu ko‘rsatkich mamlakat aholisini ro‘yxatga olishning yo‘qligi sababli juda buzib ko‘rsatilgan bo‘lishi mumkin. O‘zbekiston mustaqillikka erishgan 1991-yildan beri aholini ro‘yxatga olish o‘tkazilmagan; birinchi aholini ro‘yxatga olish 2023-yilga rejalashtirilgan, biroq Davlat statistika qo‘mitasi maxsus tarbiyaga muhtojlik bo‘yicha Vashington guruhi tomonidan tavsiya etilgan aholini ro‘yxatga olishda maxsus tarbiyaga muhtojlik

bo'yicha savollarni o'z ichiga olmaydi, chunki maxsus tarbiyaga muhtojlikni aniqlashda mablag' va tajriba yetishmaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

1. Jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari. Harakatning asosiy turlarini rivojlantirish:

- sog'lig'iga qarab yurish va yugurishning barcha turlarini to'g'ri bajarish, shart-sharoitga muvofiq ulardan foydalanish;
- jismoniy mashqlarni dastlabki holatlarga qaraganda aniq, ko'rsatilgan ritmik maromda, musiqaga mos, og'zaki aytilganidek bajarish;
- gavnani to'g'ri tutish;
- sog'lig'iga qarab sport o'yinlarida (suzish, voleybol, futbol, hokkey, stol tennisi, badminton) ishtirok ettirish.

Tana qismidagi mushakchalarni rivojlantirish:

- qo'l panjasi va barmoqlar harakatchanligini ta'minlash (barmoqlarni yengil siqish, yozish), barmoqlarini o'ynatish (barmoqlarda o'yin ko'rsatish, qo'l barmoqlari soyasida tomosha ko'rsatish va h.k.);
- tashqi muhit o'zgarishlariga bardoshlilik kasalliklarga tegishli qarshilik ko'rsatish, ularning nisbatan yengil va qisqa muddatda asoratlarsiz o'tishi(chiniqishi);
- yaxshi ishtaha (ayrim ovqat turlariga salbiy munosabatlarsiz);
- o'zining jismoniy qiyofasi va sog'lig'i haqida tasavvurni shakllantirish, sog'lom turmush tarziga erishish (madaniy – gigiyena malakasini rivojlantirish, har kuni ertalabgi badantarbiya mashqlarini bajarishga odatlantirish hamda boshqa malakalar ahamiyatini tushunish);

2. Shaxsiy–psixologik rivojlanish ko'rsatkichlari. Tevarak-atrofni tushunish, bilish:

- u qayerda yashashini (mamlakat, shahar, qishloq, uy manzili, diqqatga sazovor joylar va boshqalar) bilish;
- zamon va makon haqida tasavvurni shakllantirish va ularni tushuna bilish (bir yil necha oy, hafta necha kun, necha soat, chap-o'ng va hokazo);
- o'z oilasining tarixi to'g'risida (oilasi avval qayerda yashagan, buvasi va buvisi nima bilan shug'ullanishgan, ularning hayoti biznikidan nimasi bilan farq qiladi va hokazo).

Tuman, shaharlar, yirik tarixiy voqealar hamda davrlar (Amir Temur davri, Buyuk Ipak yo'lining ahamiyati va boshqalar), o'z mamlakatining ramzlari, bayramlari, o'z xalqi urf-odatlarini hamda an'analari va boshqalar haqida muayyan tasavvurga ega bo'lish;

– jonli va jonsiz tabiat hodisalarining sabab va oqibatli bog‘lanishlari, o‘zaro mutanosibligini bilish (nega qor yog‘adi?, qor nima uchun qo‘lda eriydi?, qishda o‘simliklar nega bargsiz bo‘ladi?);

– insonning tabiatga ta’siri haqida tasavvurni shakllantirish, bunday ta’sirning natijalari (tabiatga qiziqish va muhabbatni shakllantirish, tabiatning holati, unga inson hayotining manbai sifatida ehtiyotkor munosabat va shu kabi oddiy ekologik tushunchalar). Bolaning ijtimoiy jihatdan rivojlanish darajasi:

– umuminsoniy axloq-odob qoidalarini o‘zlashtirish (Nima yaxshi-yu, nima yomon tushunchalarini shakllantirish, mumkin va mumkin emas, xohlayman va burchliman tushunchalarini ajrata bilish, vaziyat taqozosiga muvofiq axloq-odob doirasidagi muomala va kayfiyatni tanlay bilish);

– o‘z tashabbusi bilan, shuningdek, do‘stlari tashabbusi bilan tanish va notanish bo‘lgan katta yoshdagi kishilar, o‘zidan kichik yoshdagilar bilan erkin muomala qila olish;

– fe‘l-atvorning ijobiy xususiyatlarini qaror toptirish (keng fe‘llik, e’tibor, g‘amxo‘rlik, o‘zaro yordam, mehribonlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik, narsalarga, inson mehnati mahsullariga ehtiyotkor munosabat, estetik ong asoslarini shakllantirish, go‘zallikka, tabiat ajoyibotlariga, adabiy, badiiy, musiqiy asarlarga, amaliy san‘at namunalariga va boshqalarga qiziqishni rivojlantirish);

– mustaqillikni rivojlantirish (o‘z shaxsiy faoliyatini tashkil etish uchun turli xil vositalarni: o‘yin, tomosha ko‘rsatish, tasvirlash, qurish-yasash, o‘yin faoliyatining turlari jarayonida yuzaga keladigan maummolarni mustaqil hal eta bilish);

– o‘zini-o‘zi anglashni jinsidan kelib chiqqan holda (o‘g‘il bola, qiz bola), shakllantirish, o‘z imkoniyatlari, qobiliyatini, xatti-harakatini o‘zi baholay bilish, katta yoshdagilar, tengdoshlari o‘zidan yosh jihatdan kichiklar davrasida o‘z o‘rnini anglay bilish, boshqa odamni tushunish, uning qiziqishlarini, ehtiyojlarini, istaklarini hurmat qilish, uning oldidagi muammolarini ko‘ra bilish o‘z xatti-harakatlarini boshqa odam o‘rnida turib baholay olish. Bolaning o‘z-o‘zini anglashidagi muhim jihat uning o‘z qadr-qimmatini his etish, o‘ziga bo‘lgan munosabatini shakllantirish hisoblanadi. Shu bilan birga maktabgacha yoshdagi bola uchun o‘z shaxsiga ortiqcha baho berish tabiiy va qonuniy holdir, bu uning uchun o‘ziga xos shaxsiy himoya, o‘z kechinmalariga quloq tutish, o‘zining hayajonli holatlarini «men xursandman», «men xafa bo‘ldim», «menga yaxshi», «men roziman» tushunish, boshqa birovga nisbatan: «yashavor!», «zo‘r!» kabi so‘zlarni ishlatish hisoblanadi. Fikrlashni rivojlantirish (obrazli, mantiqiy, ijodiy, abstrakt):

– atrofdagilar bilan muomala qila bilish, o‘ziga qarata aytilgan gapni tushunish, so‘zlashishga kirishish, aniq qilib gapirish, savollarga javob qaytarish, boshqalarga savol berish;

– alohida o‘yinlarni tashkil qilish, o‘yin uchun kerakli materiallar va zarur narsalarni tanlab olish; – bolalarda «Men o‘zim qilaman» degan muayyan qat’iyatlilikni shakllantirish (ayrim mehnat malakasi, turmush va tabiatdagi tartibning buzilishini payqash, o‘yinchoqlarni tuzatish, bog‘lab mahkamlash, idishlarni yuvish, uyda xo‘jalik ishlariga qarashish, dasturxonni tuzash, oshxona jihozlaridan foydalana bilish, o‘z ust-boshini tuzatish va boshqalar);

– boshlagan ishini oxiriga yetkazishga odatlantirish (ya’ni mehnatning samarasi va foydasini anglab yetish);

– tasviriy faoliyatini rivojlantirish;

– jamoada ishlay bilish, ishni hamkorlikda rejalashtirish, faoliyat mazmunini boyitish;

– musiqaga mos harakatda o‘ziga nisbatan ishonchni his etish. Xotirani rivojlantirish:

– mexanik xotirani (eshitish) rivojlantirish, eshitishga qaratilgan vazifani tinglash va yodda saqlashni uddalash, ko‘rganlarini so‘z orqali yoki amalda ifodalash, ko‘rsatish;

– ko‘rish xotirasini rivojlantirish, ko‘rganini yodda saqlash va uni so‘z orqali yoki amalda ifodalash, ko‘rsatish;

– fikrlash xotirasini (mantiqiy) rivojlantirish, ko‘rganini yoki eshitganini so‘zma-so‘z emas, balki uning asosiy mazmunini ifodalay berishni uddalash. Tasavvurni (abstrakt fikrlash) rivojlantirish:

– fikrlab, aniq obrazlarga yoki narsalarga tayanmay, oddiy vaziyatlarni, harakatlar muntazamligini yoki turli xil faoliyatlarning pirovard natijalarini o‘zida tasavvur eta bilish, faoliyat, harakat oqibatini oldindan tasavvur etishni uddalash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijodkorlikni rivojlantirish: – o‘zining individual, takrorlanmas obrazlar yaratish, faoliyatning barcha turlariga o‘zining mazmunini boyitishni bilish, hikoyalar, ertaklar, topishmoqlar va hokazolarni o‘ylab topish. Bolaning maktabda ta’lim olishi uning o‘z xalqi tilini bilishiga, nutqining rivojlanganiga ko‘proq bog‘liq bo‘ladi. Chunki butun o‘quv faoliyati shularga, ya’ni nutqiy- mantiqiy rivoji, bolani kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til rivojlanganligi yutuqlaridan erkin foydalana olishi, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o‘z tasavvurini izohlay olishi, tushunarli qilib bayon etishi kabi omillar asosiga quriladi. Shuningdek, bolaning maktabda ta’lim olishi uchun amaliy intellekt rivoji, ya’ni uning oson va erkin takrorlay olishi, naqsh chizish, og‘zaki bayonni bajarishi ham muhim sanaladi. Va nihoyat, maxsus tayyorgarliklar bolani savodxonlikka o‘rgatish va uning 1-sinf o‘quv materiallarni yetarli darajada shakllantirishni nazarda tutadi.

Shu o‘rinda bir narsani ta’kidlash lozimki, bolaga o‘qishni, uning ustiga tez o‘qish va yozishni o‘rgatish unchalik muhim emas. Asosiysi bolaning lug‘at boyligini oshirish, undan ongli va faol foydalana olishini, tovushni tiniq eshitishini, aniq talaffuz qilishini, ularni so‘zlardan ajrata bilishini ta’min etish va «Uchinchi ming yillikning bolasi» dasturiga kiritilgan savodxonlik bo‘yicha oddiy bilimlarni, matematik tasavvurlarini egallashiga erishishdir. Agar bolada qo‘l mushakchalari yetarli darajada rivojlangan bo‘lsa, u maktabda 1-sinf ta’limi jarayonida 2-3 oy davomida o‘qish va yozish texnikasini qiyinchiliksiz egallab oladi. Maxsus tayyorgarlikning asosiy ko‘rsatkichlari, bu–faoliyatning tushunib yetilishi va erkinligi, ijodiy tasavvurning rivojlanganligi hisoblanadi.

Bu sifatlar bolada maktabgacha yosh davrining so‘ngida savodxonlik, matematik, o‘ziga xos faoliyatining, ya’ni o‘yin, konstruksiyalash (qurish-yasash), chizish ko‘nikma-malakalarini egallash asosida paydo bo‘ladi. Ijodiy imkoniyatlarga ega bo‘lgan bola yangi o‘quv materialini mustaqil tushunib yetishga, izlanish faoliyatiga, pedagoglar va tengdoshlari bilan o‘zaro munosabatlarni o‘rnatishga tayyor bo‘ladi. U bilishga qiziquvchan, faol, tashabbuskor bo‘lib, nafaqat kattalar tomonidan taklif etilgan topshiriqlarni bajarishga, balki o‘zi va boshqalar oldiga yangi vazifalarni qo‘yadi. Shuni unutmaslik kerakki, maktabga tayyorgarlik bolaning hissiy boy hayoti faoliyatini tashkil etishdan iborat. Bu jarayonning qayerda, ya’ni uyda yo bog‘chada kechishidan qat’i nazar, bolaning rivojiga asos bo‘ladigan ushbu noyob davrni uning maktabgacha bolalik pallasidagi qiziqish va ehtiyojlarini qondiradigan yorqin, unutilmas voqea va ishlar bilan boyitish kerak.

Maktablarning 1-sinf o‘qituvchilari maktabgacha yoshdagi bolani qabul qilishda shuni unutmaslik lozimki, 6 hatto 7 yoshli bola 1-sinfga kirishda uning oiladami, bog‘chadami maktabgacha ta’limni to‘liq olganligidan qat’i nazar, o‘quv faoliyatining ma’lum bir ko‘nikmalariga ega bo‘lsa-da, baribir ma’lum vaqt bola maktabgacha yoshdagi davrning o‘ziga xos xususiyatlarni saqlab turadi. U hali o‘quv faoliyati uchun kerakli bo‘lgan sifatlar va uddaburonlikka ega emas. U bu xislatlarni o‘quv jarayoni davomida egallashni davom ettiradi.

Bolaning maktab hayotiga kirishishi bilan uning sistematik maktab ta’limiga tayyorgarlik ko‘rishi davom etadi. Albatta, bu jarayon bola vakolatining oshib borishini hisobga olgan holda, yuqorida sanab o‘tilgan – jismoniy, shaxsiy, aqliy va maxsus tayyorgarlik yo‘nalishlari bo‘yicha olib borilishi kerak. Masalan, bolaning, faol harakatlanuvchan ekanligini hisobga olsak, uning bu ehtiyojini maktabda jismoniy tarbiya darsida, katta tanaffusda, shuningdek, sinfdan tashqari ishlar jarayonida qondirish zarur. Buning uchun boshlang‘ich sinf bolalariga yoshiga xos fikrlashini, tasavvurini, izlanishini faollashtiradigan va o‘quv faoliyatining boshqa muhim ko‘nikmalarini hosil etadigan rivojlantiruvchi muhitni yaratish zarur. Inklyuziv ta’lim

tashkil etilgan maktabgacha ta'lim muassasalarida, asosan ta'limning birinchi yilida maktabgacha yoshdagi bolaning asosiy faoliyat turi ekanligini hisobga olgan holda o'yin usullarini kengroq qo'llash zarur. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ilk o'qitish bosqichida bog'chada ham, maktabda ham ularga o'qishda birdan qat'iy belgilangan talablarni qo'yish mumkin emas, faqat maktab-dars tizimidagi ta'limni qo'llash kerak. Namuna uchun bolalar bog'chasida va maktabda ta'lim shakli mutanosibligi taqsimotini keltiramiz.

Bolalar bog'chalarining katta va tayyorlov guruhida –80 foiz o'yin – 20 foiz mashg'ulot;

Birinchi sinflarda (1-yarim yillikda) – 60 foiz o'yin – 40 foiz dars;

Birinchi sinflarda (2-yarim yillikda) – 30 foiz o'yin, 70 foiz dars;

Katta va tayyorlov guruh tarbiyachilari va 1-sinf o'quvchilarining asosiy vazifasi –ta'limning birinchi bosqichida bola hayoti va faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos maktabgacha shakl va metodlarini ta'min etish. O'yin faoliyati bolalar uchun ma'lum muddat yetakchi bo'lib qolishi va bundan birdan voz kechmaslik, balki u sekin-asta tabiiy holda o'z o'rnini boshqa, ya'ni o'quv faoliyatiga bo'shatab berishini nazarda tutish kerak. Oila sharoitida, bolalar bog'chalarida maxsus tashkil etilgan guruhlarda, «Markaz»larda bolalarni ta'limga tayyorlash ishida sharoitninig, imkoniyat va aniq natijalarning turlicha ekanligi, ushbu ish bilan shug'ullanuvchi barcha muassasalar uchun bolalarning maktab ta'limiga tayyorgarligi darajasini baholashning yagona mezonlarini aniqlashtirib olish hamda ularga asoslanib, 6-7 yoshli bolalarni maktabning 1-sinflariga qabul qilishni yo'lga qo'yish zaruriyatini tug'dirdi va ushbu metodik qo'llanmaning yaratilishiga nazariy asos bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqot davomida bolalarning maktab ta'limiga tayyorligi darajasini aniqlash metodlar, xalqaro miqyosda sinovdan o'tgan psixologlar Kern Irasek, Vengerning klassik testlaridan hamda O'zbekiston, Rossiyaning maktabgacha ta'lim bo'yicha olimlari va amaliyotchilari tomonidan tuzilgan testlardan tanlab olindi. Tashxis qo'yish bo'yicha o'tkazilgan barcha metodlar maktabgacha yoshdagi bolalar yosh xususiyatlari, imkoniyatlari va rivojlanishidagi o'ziga xosliklar hisobga olingan holda ishlab chiqilgan hamda to'liq holda maktabgacha ta'lim muassasalari turlari uchun majburiy bo'lgan hududiy «Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limi va tarbiyasi» dasturiga kiritilgan maktabgacha ta'limga qo'yilgan davlat talablarga mos keladi.

Bolani 6 yoshdan, albatta, maktabga berishga intilish kerakmi? degan savolga javob quyidagicha: bolaning maktabga borish yoshi uning tayyorligi hisobga olingan holda, uyg'unlashtirilgan tarzda aniqlanadi, berilayotgan testlardan foydalanish bo'yicha yo'riqnomalarga qat'iy amal qilish bolaning maktabga tayyorgarlik darajasi xolis baho berishni ta'minlaydi. Bolaning maktab ta'limini boshlashlariga tayyorgarligi darajasiga qo'yiladigan talablari tizimi faqatgina aniq bilimlar,

uddaburonliklar va malakalar ro'yxatidan iborat emas, balki u o'z ichiga bolaning har tomonlama jismoniy, ruhiy rivojlanligi, maxsus o'quv va o'quv faoliyati ko'nikmalari shakllanganligini o'z ichiga oladi.

XULOSA

Mazkur metodikalarning kiritilishi tarbiyaviy-ta'lim jarayonining qat'iy qolipga bo'ysundirishni anglatmaydi. Aksincha, ular bolaning qayerda maktabga tayyorlov bosqichidan o'tganligidan qat'i nazar hamma bolalar uchun teng bo'lgan rivojlanish darajasini ta'min etadigan, asosiga quyidagicha yagona talablar qo'yilishi lozim bo'lgan ta'lim modellari, texnologiyalaridan to'g'ri va ijodkorlik bilan foydalanish uchun keng imkoniyatlar ochadi. Undan tashqari, bu talablar aniq bilimlar va malakalar bilan qat'iy chegaralanmagani bois bolalarning rivojlanish jarayonining bir maromda emasligi va mustaqil amalga oshirilishini hisobga olish imkoniyatini beradi. Maktabgacha ta'lim darajasi xususiyatlari maktabgacha yosh davri davomida tashkil topib, bunda doimiy o'zgarishlar bo'lib turadi hamda har bir yosh bosqichida o'ziga xos mazmunga ega bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni (2023-yil 23-sentyabr qabul qilingan). - <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. O'zbekiston Respublikasining qonuni "Maxsus tarbiyaga muhtojligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida" 2020-yil 15-oktabr, O'RQ-641-son. <https://lex.uz/ru/docs/5049549>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" 2022-yil, 28-yanvar. PF-60- son. <https://lex.uz/docs/5841077>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil, 8-oktabr. PF-5847-son. <https://lex.uz/ru/docs/4545887>
5. Madatov I.Y. " Inklyuziv ta'lim" darslik.Toshkent- "Best-Publish" nashriyoti, 2024-yil, 240- b.
6. R. Shomaxmudova, A. Berdiyeva, — "Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limda o'qitish uslublari" uslubiy tavsiyanoma. OOO —Ishonch markaz servis, 2008-y.
7. R.Sh. Shomaxmudova " Maxsus va inklyuziv ta'lim xalqaro va milliy tajribalar" o'quv- uslubiy qo'llanma.Toshkent- 2011.
8. Madatov Ilhom. "Oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish: muammo va yechimlar" fan,ta'lim va amaliyot integratsiyasi, 2024-yil,1-10.